

Szegénység szárnyai

Mozdult a téli hajnal.

Mint az ezüst pára, mely derűsebbre lebben, csak annyira mozdult meg a patyolat föld felett. Az emberi szem még alig-alig is tudta tükrébe fogni, de a madarak már látták, hogy mozdul a nap.

Lassú hunyorgás után a csillagok elhunytak a keleti égen, aztán mint az öröm lehelete, elindult onnét a halovány fény. Útjában, ahogy közeledett a falu felé, az éjjeli derengésből fehérre merítette a havas fákat; majd az öreg Ehedi Ambrus kertjében mintha megállott volna néhány pillanatra. Két almafa terengett a kert végében, nem messze a zsendelyes falusi háztól. Egy öreg almafa, mely sok esztendejével és szapora ágaival az égbe terjedett; s mellette hetykén egy kisdud almafa, láthatólag is unokája a nagynak. Itt állott meg a zsenge hajnali fény, fürgén és ezüstben gomolygva a két fa ágai között, melyeknek a hátán, mint a mesebeli szegény emberek szalonnája, vastagon üldögélt a hó. Igen, a havas ágak között megállva gyűlt meg a fény, majd libegni látszott, s mintha a szárnyát is emelgetni kezdte volna.

- Ó, mily csalóka tünemény! - gondolhatná bárki.

Pedig igaz volt, hogy a két almafa ágai között a szárnyát emelgette a fény; sőt néhány rebbenés után csapott is jó nagyot a szárnyával; mert az ágakról a hó szikrázva porzott a légből. S fent a virradó légből, a két fa koronája fölött, forogva táncolt a hó, majd a patyolat felhőből két alakzatot formált a fény szellője, s forgatva, kecsesen, s meg-meg is libbentve, mint táncban két szünet, elindította a zsendelyes ház teteje felé. Tündérek szállnak így.

Szépen beszálltak az enyhe és meleg füstbe, mely a háztetőn, az öreg és aszu zsendelyek között, fanyalogva szivárgott ki a hidegbe. S ahogy odaszállt a két hóporos tündéri alakzat a füstös háztetőre, a szárnya elolvadt mind a kettőnek, majd maga is elfoszlott, mind a két hajnali alakzat.

Csak a füst maradt, mely a meg-megpattanó zsendelyek között folyton szivárgott; s aztán már nem is csak szivárgott, hanem gyűrődve folyt, egy-egy tömöttebb felhőt is eresztve a hunyó csillagok felé.

Ejnye - gondolhatná bárki -, nyilván tüzet fogott valahol a ház! Hanem a hazai aggodalom mégsem szólt, hanem egykedvűen nézte a tóduló sűrű füstöt. Nem szólt semmit, mert tudta jól, hogy az ilyen szegény zsendelyes házakra nálunkfelé nem csinálnak kéményt; s a füstnek is, szegénynek, valahol és valahogy ki kell menni a világba, ha már megunta a haszontalan borongást a zsendelyek alatt a padláson, szalonnát sem találván ott, sem kolbászt és oldalast, melyeket kedvére füstölhetne.

Hát ilyen szegény ember volt az öreg Ehedi Ambrus, aki ott lakott a bőséges füst alatt. Nem aludt egész éjszaka, pedig az éjjel hosszú így a tél kapujában, amikor játékos ágak és égi virágok fagynak az ablakokra, s amidőn a csendben seregbe gyűlnek a nehéz élet rengeteg álmai. Fordult erre s fordult amarra, hogy telnék már az éjjel, de éjféltől idő után már inkább csak az ablakot leste, hogy no, mozdul-e már a hajnal.

S oly sok idő múltán, midőn csakugyan halovány lehelet szállotta meg az ablakot, csendesen fölkel. Lassan mozdult, és puhán lépett a sötét szobában, nehogy az álom megriadjon a menyé-asszony szemén, aki a szomszéd ágyban egyedül pihegett; s nehogy a padon felébredjen Györke, az egyetlen unoka.

Alig vert valami neszt, úgy öltözött.

Györke azonban, ki csak szenderegve aludt azon az éjszakán, mégis felébredt az öreg csoszogására.

Nem mozgolódott, hadd maradjon a nyitott szemével titokban. De figyelte, hogy vajon mit csinál a nagyapja ezen a hajnalon.

Mert valahogy nem olyan hajnal volt ez, mint a többi.

Az öreg Ehedi lassan odacsoszintott a vaskályha mellé, zajtalanul elszedte a kályha tetejéről a karikákat, és a nagy kerek nyitáson keresztül bőségesen fát rakott a kályha hasába. Aztán a karikákat tapogatva a helyükre visszatette, majd kevés száraz ágat dugott a vaskályha szájába, s egy kicsi bokréta szalmával meggyújtotta. Nagy kattogással, buzgón égtek a száraz ágak, de aztán sziszegni kezdett a láng mögött a nyers fa, s pökött is néhányat a lángra.

- No, nem tudtál belékapni? - mondta halkán az öreg.

Ismét száraz ágakat gyúrt a kályha torkába, elég nagy bőséggel; s úgy lobogott a láng, hogy a kicsi szobában valósággal táncoltak a piros árnyak. De a nyers fa most is csak sírt-sírt, s kínjában habosan izzadott.

- Az ördögnek adlak! - pusmogott ismét az öreg.

Györke, mint a kandi hold, úgy vigyorgott a padon. A szíve terítve volt a nagyapja számára, de pajkos és rebbenő eszének igen tetszett, hogy miképpen nyájaskodik a nyers fával az öreg. S a kedve tovább is meglelte a télhajnali táplálékot, mert a vénember valami ágydeszkrét dugott a kályha torkába; de hát nagy-nagy kár nem volt azért az ágydeszkrétért, mert úgyis kiesett mindig a dusza alól, ha az ember hirtelen s egy kicsit nagyobb talált fordulni az ágyban. S ki álom idején oly rosszul szolgált, most bezzeg vitézül küzdötte meg a csatát, mert addig kúszott a nyers fa után, amíg a lángot a hasábok testébe lopta egészen.

De aztán égett is akkor istenesen. S fent a háztetőn is gyérült a füst.

Virradt.

- No, ugy-e, hiába sírtál! - szólt nagy győzelemmel az öreg.

Aztán körültekintett a derengő szobában, melynek fagyott ablakai úgy csillogtak, mint legjobb kedvében az ezüst; csak éppen a virradat fényét szűrték meg annyira, hogy bent a szobában csupán imbolygó alaknak látszott az ember. Olyannak, mesebeli öreg gyermeknek látszott a vén Ehedi is, amint lassú léptekkel idement és odament a szobában, hogy a csendet és az ökívánatos magányosságát megvizsgálja. Először kikandikált az ablakon, de nem sokat láthatott a külső világból; majd az egyik jégbokrocska tövét megvakargatta, s fél szemmel azon a helyen lesett ki a világba, akár egy puskacsövön nézett volna valamit. Aztán, puhán fölébe hajolva, megügyelte Györkét is: s látván, hogy a legényke szemén mily édesen nyugszik az álom, megnézte a menyé-asszonyt, aki változatlanul pihegett, mint a rejtőző nyári forrás. S megbizonyosodván, hogy csak a macska hunyorog a kályha alatt, s más mindenki ring az álma csónakján, kihúzta nagy ügyelettel az asztal fiókját, s onnét kivette azt a zöld színű tábori lapot, melyet Gáspár fia írt a harcmezőről, s amelyet a tegnap vettek vala kezébe. A tejszínű derengésben megforgatta-nézegette a lapot, s a szemét akasztotta volna is a betűkbe, de a világosság nem volt elegendő ahhoz, hogy horgot is tudjon vetni az öreg szem. Megindult hát a duruzsoló kályha felé, oly ügyelettel tartván a lapot, mint egy kezére szállott ritka madarat.

S ott leült a kályha ajtaja mellé, melyet ki is nyitott, hogy a tűz világa kiáradjon a parazsak hátáról. Odatartotta a lapot a meleg világosság rájárájába, s bár a tegnap este egyenként hangtalanul és együtt fennhangon már többször is elolvasták az írást, most ismét nekibújt, s meg-megállva olvasta a híradást. Szíve, mint a meleg kenyér, szinte párolgott a mozduló száján; de a betűk, ahogy sorjában fölkeltek a zöld mezőről, úgy megteltek az elevenség erejével, hogy hallható módon, mint madarak, úgy röppentek tova.

Talán, hogy a téli ablak ezüstbokraira szálljanak.

Györke figyelt.

Kedves Édes Apám - szólott az írás. - Szeretett Vilma feleségem. Édes Györke fiam. Tudatom ezen pár sorommal, hogy az Erdős Kárpátokban vagyok. S tegnapelőtt még azt gondoltam, hogy többet immár nem írok. De az ellenséget, ami reám jutott, mégis meggyőzhettem valahogy...

Itt nagyobb szünetet hagyott magának az öreg, s bólogatva tette hozzá a maga szavát, mondván:

- Meg is kell, fiam.

Aztán tovább olvasta a tűz világánál:

Továbbá tudatom, hogy a fentiek fojtán tizedes lettem. De még a főhadnagy úr Becsek is azt mondá, ámbár kaczagott melléje, hogy olyan kitérítést akasztanak a mejjemre, hogy bizony a király maga Ferencz József is örömben csapkodni fogja a jobb térgyit...

Nyomatékkal szólt melléje az öreg:

- Hát csapdossa is!

Majd végezetül ezt olvasta a lapról:

Itt olyan erős tél van, hogy a madarak lehullanak. Igaz, hogy lövöldözik is őket.

No, ezzel a végére ért az írásnak az öreg Ehedi, de egy ideig még tartotta kezében a zöld lapot, mely a tűz melegében meg is kunkorodott bizony, mint a ritka virág, amelyik illatát elbocsátván, bezárja magát. Kezében tartotta a lapot, és a tűz mellől messze-messze nézett, keresztül a tejszínű fényen, mely közben meggyűlt a szegény szobácskában, és puha melegséggel öntötte el az alvókat is.

Aztán felállt, és az asztal fiókjába, öreges vigyázattal, visszatette a lapot; majd az ablakhoz lépett ismét, amelyen cseppek gyűltek a melegben, s csillogva, mint a harmat, úgy futottak le az olvadó jégbokrok ágain.

- Györke fiam! - szólt halk szóval az öreg.

A fiú tette magát, mintha csakugyan a nagyapó szavára ébredne, de oly fürgén mégis, hogy a dicséret ne tudjon elmaradni. Hát meg is kapta Györke a jutalmat, mert abban a percben így szólt az öreg:

- No, ezért a fürgeségedért a mai napon elviszlek az erdőre.

- Csak úgy megyünk? - kérdezte a fiú.

- Nem csak úgy, hanem a gyalog szánkóval.

Mindjárt felugrott Györke, s egy-két villadozással már készen is állott, hogy a gyalog szánkóval minél hamarabb indulhassanak. A szeme csillogva szálldosott és a szája nevetett folyton, mert tündöklő nagy hóban s gyalog szánkóval az erdőre menni, hát az csodás dolognak ígérkezett.

A nagy örvendezésre az anyja is fölbreedt, s egy kicsit restelkedvén, s egy kicsit nevetgélvén azon, hogy ily nagyon elaludt, hamar megfejté a kecskét, s a jó tűzön fellobbantotta a tejet, hadd igyanak forró tejet az erdőre menők.

Ittak; s el is indultak.

A nap éppen akkor bújt fel a patyolat világra, melynek véghetetlen és tündöklő fehérségét ezüsttel folytá be, halványan pirosat vegyítve ezüstös fényébe. A fák égi csipkében állottak mindenütt, s mint a jószívű óriások tükrei, úgy csillogtak szikrázva a hómezők.

- Ejh, be szép! - mondta Györke.

- No, ugy-é?! - szólt elégülten az öreg is, mintha az övé lenne minden, amit gyönyörűséggel magába merít a szem.

Hát bizony.

Szinte húzni sem kellett, úgy siklott a roppant hó tetején a szánkó, amely nem is volt valójában szánkó, hanem hát szán inkább, kéttengely-fával a talpon, s négy egyenes löccsel; melyek tartani tudják a rárakott teüt; s két kötéllel a két szántalpnak az orrán, hogy a vállba akasztva az erős kötelet, húzni lehessen bármi úton a teüt. Szegény ember téli igája tehát.

- Vagyis gyalog szánkó.

Györke örömét találta benne, mert mint a játékos nagy kutya, a kicsi lejtőn is előrefutott a szánkó, hágóra menve pedig lappangva hátramaradt, mintha csak a zuzmaravirágokat csodálná ámolozva a fákon, vagy megcsendesedve a madarakat lesné, amelyek árnyékot repülnek a hóra, vagy leszállván valahol, csillogó fehér porba öntik a fákat.

Ki csinálta ezt a szánkót, nagyapó? - kérdezte Györke.

- Azt még apád, legény korában - mondta az öreg.

A fiú nagyot sóhajtott, majd igen szánakozott azon, hogy indulás előtt elfelejté ismét elolvasni azt a tábori írást, pedig hát úgy feküdt volt le a tegnap este, hogy reggel az lesz az első dolga.

- Nagyapó nem így van? - tette hozzá.

Az öreg gyanút fogott, hátha leselkedett a legényke.

- Tán ébren voltál? - kérdezte.

- Feküdtem - felelte Györke.

Hát ez olyan volt, mint a gyalogút, amelyen haladtak, mert út is volt, s mégsem volt semmi járásnak nyoma a hóban.

El is csendesedtek a szóval, s úgy haladtak, ki-ki a maga titkával. Mosolyogva hunyorogtak a szikrázó fényben, s a szánkóra ügyeltek, hogy el ne kóboroljon valami csalfa szakadékba. Néhány apró madarat láttak, akik röpködve gyűjtötték a reggeli napmeleget; egy kányát, amely rekedten szólt lent a völgy fölött, majd egy sast, aki rebbenés nélkül úszott a magasban, neki a fehér hegygerincnek.

Így érkeztek az erdőbe, amely célukban volt.

Az öreg Ehedi hosszú rudat keresett, minek kampója legyen a végén; s midőn talált is egy igen alkalmasat, kerülgetni kezdték a fákat, s ahol száraz ágat láttak a fán, oda felnyújtotta a hosszú rudat; a kampót az ág derekára akasztotta, s kiáltott egyet:

- Eredj innét, Györke!

S már rándította is az ágat, amely nagyot recsenve már igyekezett is lefelé, ontva a havat is az öreg nyakába, ami nagyon tetszett a fiúnak, mert az öreg olyan havas lett nemsokára, hogy mint a feltámadt cukor-süveg, olyan volt egészen. Hanem hát, nagy bizakodó kedvében, akasztott olyan ágat is a vén vitéz, hogy bizony hiába húzta-rángatta, de sőt a rúd végén is hiába kapaszkodott feljebb egy kicsit, kirúgván talpa alól a földet; s hasztalanul is nyögött, nagyokat rúgva a friss levegőbe, mert bizony tartotta magát a nagy ág, s nem akart recsenni, vagy hajlandóságából csupán pattanni legalább.

Olyankor rugódzott egy darabig, de aztán fordított egyet a szón, és így kiáltott:

- Gyeride, Györke!

Hanem Györke, mint a fürgé macska, még a hívás előtt rajta volt a rúdon, s a szakadó zajjal együtt buktak a hóba, ahonnét nagy nevetéssel s havat nyalogatva bújtak elé. S mint ki egy fokkal újabb életre kél, ily esetben rikkantottak is nagyokat, s rózsaszín fülekkel hallgatták, hogy a fehér csendben miképpen gördül meszsze a hang.

Végezetül úgy megrakták száraz ágakkal-hasábokkal elvegyesen a szánkót, hogy hosszú kötéllel derékban által is kellett kötni s meg is csaptatni, hogy a vegyes ágak, ha össze is találnának veszni, nehogy széjjelfussanak.

No, aztán nekihuzalkodott a két nemzedék, s elindultak a nagy teüvel hazafelé.

Nem is gondolták volna, hogy ily rengeteg fával jobban tudjanak haladni.

- Ejh, ha édesapám látná! - szólalt meg Györke büszkén.

- Hadd el - felelte az öreg -, mert oda is ember kell, az Erdős Kárpátokra.

- Ugy-é, nagyapó, ott jött bé Árpád a magyarokkal?

Az öreg megriadt elméjében, hogy lám, nem tud igazat felelni. Hiába no, egy kicsit messzebb tájékon járatlan a szegény ember; s annak a hasztalan szorosnak a neve is kiment a fejéből, pedig tudta ő azt valamikor, hogy minő szoros volt, ahol Árpád a hazába jött.

- Ott valahol - felelte végre.

- Nem tudja biztosan? - szorította Györke.

Hanem a jószerecse, mely nagyba nézi a tiszta szíveket, éppen abban a pillantásban egy szépséges madarat röpített arrafelé.

- No-né, egy sármányu! - mondta az öreg.

S ahogy éppen s ezen a módon sármányu lett a Vereczkei-szorosból, egy patakocskához érkeztek, mely ártatlanul utacsját vágva magának a hóban, halk dallamosan mondikált. Tán itt álljunk meg, mondta az öreg, mert kívánsága jött, hogy igyék a kellező patakocskából. Megállván a gyalog szánkóval, a vizecske mentén egy kicsit beljebb húzódtak az erdőben, s alkalmas helyen ittak is. Nagyot üdített rajtuk a forrás vize, de amit láttak, üdítette a szemüket is. Mert ugyanis ahol elfolydogált a kis patak, mindenütt elolvastotta partján a havat, s zöld mohát, és zsenge füvet növesztett oda. Ahogy csodálták volna a zöldellve futó szalagot, hát egyszer egy őzet pillantottak meg, aki úgyszintén ivott éppen a patakból. Ivás után az őzecske meg is nézte őket, hogy vajon az a két ember mit keres ott az őcsendes uradalmán, de félni nem látszott semmit.

- Mért nem ijed meg tőlünk, nagyapó? - kérdezte Györke, mire az öregnek az arcára nagy nyugalom szállt, és így felelt:

- Őza farkast, s a nép a zsarnokot megismeri, fiam.

Hát ezzel a megnyugvással visszamentek a szánkóhoz, s vállukba vetve ketten a két kötelet, megindultak ismét. Lassan vonták a teüt, mert a nap is jobban kezdett melegíteni, aranszínbe fordítván az ezüstöt; s az út is egyre emelkedett, bár eléggé menedékesen. S ahogy mendegéltek a patyolat földön, s a melegítő arany fényességben, Györkének az a gondolat villogott folyton a fejében, hogy hejh, az őapja micsoda vitéz katona!

- Nagyapó nem volt katona soha? - találta kérdezni.

A tündöklő égre hunyorított az öreg, és így szólt:

- Több voltam én annál!

- Több?

- Több biza - folytatta az öreg Ehedi -, mert amit én csináltam, annak öröme nem Ferencz Jóska csapdosta a térdét, hanem Kossuth Lajos csapkodta volna, vagy a nagy Rákóczi Ferenc!

Györke érezte, hogy a nagyapja, a maga életének télidején, most ragyogni kezdett.

- S mit csinált, nagyapó? - kérdezte.

- Azt csináltam, fiam - mesélte fényes szemmel az öreg -, hogy amikor én legény voltam, s az eszme szárnyai is tudának még a magasba vinni, hát akkor egy vasárnap reggel széjjelnéztem ebben a világban. S látván, hogy az emberek sokasága mily szegénységben él, én eltökéltem magamat, hogy ezen a dolgon segíteni fogok.

- S miképpen segített? - ösztökélte Györke.

- Úgy segitettem, fiam - folytatta az öreg -, hogy az emberek javát seregbe gyűjtöttem, s akkor kiállottam eléjükbe, s mondtam nekik: hát emberek, ez így nem jól van, ahogy most van a világ. Mert az igaz embert elnyomja a hamis, el a szorgost a tolvaj, s a gazdag a szegényt. Tegyük eskübe, hogy ezt a helytelenséget eltöröljük a földről, és annak helyébe megcsináljuk az igazak világát. Rajta hát, elménket és bízó szívünket emeljük esküre, s aztán induljunk neki, s csináljuk meg a dolgot!

- No, azután!? - biztatta Györke.

- Hát azután én oda állottam annak a véghetetlen seregnek az élire, s egy akarattal megcsináltuk, amit indulás előtt mondtam volt.

A fiú ámuldozva nézte szó közben nagyapját, majd a végén egy kicsi rettenettel, hogy vajon merje-e mondani, hogy valahol baj van. Mégis rászánta magát, és így szólt:

- De hát, nagyapó, nincs úgy!

- Úgy van, fiam - felelte az öreg -, csak még nem tudjuk.

S midőn ezt, így belémerítve a jövőbe, kimondta volna az öreg Ehedi, éppen a teüre értek, ahonnét hosszan és messzeségbe lejtett az út. Itt megálltak a teüön, mert a nagy teü előtt verejtékeztek is immár. A homloukat megtörülgették mind a ketten, majd így szólott Györke:

- S nagyapó nem kapott jutalmat azért?

- Kaptam én bizony! - mondta büszkén az öreg. - Mégpedig kétfélét is, mert egyikfelől akkor nyertem volt el foganyádat, másfelől pedig szívembe üzték a boldog jövőndöt.

A föld fehérben és a nap aranyban ragyogott.

- No, induljunk haza! - mondta az öreg.

Azzal felültek mind a ketten a farakás tetejére, ahonnét az öreg Ehedi a két kezében két erős karót nyújtott le kétfelől a földre, hogy azokkal ő hosszú lejtős úton kormányozni fog, mint az evezőkkel, abban a véghetetlen hótengerben. S alig érintvén azokkal a földet, meg is indult a gyalog szánkó, s egyre jobban kezdett száguldani a lejtőn.

Nem is hazamentek talán, hanem a szegénység szárnyain a jövőbe sugárzottak az arany fényben.